

LA SINODALITAT

Jaume FONTBONA

Últimament es parla força de *sinodalitat* i sovint es presenta com a sinònim de *col·legialitat*. En aquestes ratlles que segueixen,¹ s'intentarà distingir ambdós conceptes i alhora es precisarà el que hom entén per *sinodalitat* i per *col·legialitat*, tot i que bàsicament s'aprofundirà en el concepte de *sinodalitat*.

1. *Què significa sinodalitat?*

L'acció de caminar tots els cristians (adults, joves i infants), junts i amb diversos ritmes, s'anomena *sinodalitat*. Es tracta d'un neologisme, procedent del grec *συνοδία*: grup de persones que caminen juntes, o que s'han reunit en assemblea (*σύνδοδος*), una paraula que consta de la preposició *σύν* (amb) i del substantiu *ὁδός* (camí).

La *sinodalitat* respecta la igualtat radical de tots els batejats. En efecte, tots, pel baptisme i la confirmació, som responsables de l'edificació de l'Església i de la inculcuració de l'únic Evangeli allà on vivim i existim, participem de l'únic sacerdoci de Crist, és a dir del seu lliurament gratuït i generós (fins a l'extrem: Jn 13,1) perquè el món sigui tal com el Pare el vol, i també de la seva missió d'obrir pas al Regne de Déu. Però, encara que siguem radicalment (d'arrel) iguals, pel sagrament del baptisme i de la confirmació, som radical-

1. Aquest article és fruit d'una aportació a la *XV Semana da Formação Permanente dos Cregos de Galicia*, organitzada per les delegacions diocesanes del clergat galleg, al Mosteiro de Poio (Pontevedra), el 10 de setembre de 2007. Aportació que recull bàsicament el que s'havia de publicar en forma d'article en la col·lecció *Diez palabras clave* de l'editorial Verbo Divino, però que per un error d'impressió no s'ha publicat sencer. Ara se'n publica la versió íntegra: Jaume FONTBONA, «Sinodalidad», en Juan A. ESTRADA, *La Iglesia* (Diez palabras clave, 38), Estella: Verbo Divino 2007, pp. 345-374. L'actual versió catalana, però, corregeix i amplia l'aportació inicial.

ment (també d'arrel) diferents, pel sagrament de l'orde (episcopat, presbiterat, diaconat).²

La *sinodalitat* posa en el mateix camí els pocs cristians que han rebut el sagrament de l'orde amb la multitud de cristians i cristianes que no l'han rebut, atès que tots són cridats per l'Esperit Sant, des de la pròpia vocació i missió, a ser sants com ho és el nostre Pare celestial, i a continuar l'obra de Jesucrist en el món.

La *sinodalitat* també fa que caminin juntes les Esglésies locals d'una mateixa regió, nació o país, amb una identitat sociocultural i lingüística pròpia, i també totes les Esglésies locals, disperses d'Orient a Occident, amb l'Església que les presideix en l'amor, l'Església de Roma.

La *sinodalitat* s'exerceix, pròpiament, a nivell local, és a dir en el si d'una diòcesi, a nivell interlocal, en una agrupació de diòcesis o d'Esglésies locals, i a nivell ecumènic, entre les diverses Esglésies locals d'Orient a Occident i del Nord al Sud. També es pot fer experiència *sinodal* (de *camí en comú*, si bé amb ritmes diferents) a nivell parroquial i arxiprestal, així com en el si dels moviments d'Acció Catòlica.

El fet de *caminar junts* o de fer *camí en comú* suposa decidir i treballar en equip, és a dir cercant la *unanimitat*, en la línia del que s'ha anomenat l'esperit conciliar del Vaticà II, tenint com a referència l'assemblea sinodal de Jerusalem narrada magistralment per Lluç en Ac 15. No es tracta de dur a terme el que decideix la majoria o la minoria més forta o cridanera, sinó de fer el que es decideix en comunió entre nosaltres i amb Déu i amb els pobres.

La *sinodalitat* fa aparèixer l'estructura relacional de l'Església, és a dir l'estructura d'arrel sacramental. Els sagraments que estructurin l'Església són els de la iniciació cristiana (Baptisme, Confirmació i Eucaristia) i el de l'Orde (bisbe, preveres i diaques). Tots els batejats i confirmats existim en relació amb la Trinitat (Pare i Fill i Esperit Sant), amb l'Església i amb el món. I l'estructura sacramental possibilita que no es confongui la persona cristiana ni amb l'Església ni amb el món, i que l'Església no es confongui ni amb la Trinitat ni amb el món.

La *sinodalitat* també fa aparèixer l'*alteritat*. En l'Església, res no es munta per iniciativa pròpia, encara que es puguin prendre decisions democràticament o assembleàriament, sinó que tot ho rebem com un do de Déu (incloent-hi la institució) i alhora com una recerca suscitada i guiada pel mateix Esperit Sant.

2. La sinodalitat de l'Església

L'Església ha de visibilitzar en la seva estructura que ja és *comunió amb Déu i amb els pobres* (els seus preferits) *i entre nosaltres*. Des dels orígens ho

2. Cf. CONCILI VATICÀ II, *Constitució dogmàtica sobre l'Església (Lumen gentium)*, 10.

manifesta en el que s'anomena *sinodalitat* (la imatge joaniana del *cep i els sarments* expressaria aquest tarannà sinodal). Els cristians estem sacramentalment orientats a caminar conjuntament, perquè som *un de sol en Crist Jesús*.³

Les arrels de la sinodalitat s'han de cercar en l'ecclesiològia de comunió i en el mateix dinamisme sinodal de l'Església dels primers segles. També el desenvolupament eclesial de la noció sociològica de *subsidiarietat* ajuda a descentralitzar el poder dipositat en l'Església de Roma i en la seva Cúria. Tanmateix, l'exhortació apostòlica postsinodal *Pastores gregis*, signada pel bisbe de Roma Joan Pau II el 16 d'octubre del 2003, precisa:

El Concili Vaticà II, que mai no va emprar el terme «subsidiarietat», va impulsar, però, la participació entre els organismes de l'Església, desenvolupant una nova reflexió sobre la teologia de l'episcopat que està donant els seus fruits en l'aplicació concreta del principi de col·legialitat en la comunió eclesial. Els Pares sinodals estimaren que, pel que fa a l'exercici de l'autoritat episcopal, el concepte de subsidiarietat resulta ambigu, i van insistir a aprofundir teològicament la naturalesa de l'autoritat episcopal a la llum del principi de comunió. En l'assemblea sinodal es va parlar diverses vegades del principi de comunió. Es tracta d'una comunió orgànica, que s'inspira en la imatge del Cos de Crist de la qual parla l'apòstol Pau quan subratlla les funcions de complementarietat i ajuda mútua entre els diversos membres de l'únic cos (cf. 1Co 12,12-31).⁴

Certament, la subsidiarietat no es pot aplicar a la col·legialitat episcopal, ja que hi ha un sol episcopat, però sí que es podria aplicar a la sinodalitat eclesial, ja que es tracta d'articular les decisions segons el que anomenem estructuració triàdica de l'Església estesa per tot el món, a nivell local, a nivell regional o nacional i a nivell ecumènic. En canvi, en el si de l'únic episcopat, l'articulació ve donada per l'anomenat «principi de comunió», és a dir la igualtat radical de tots els bisbes en comunió, on, en el si d'aquesta comunió episcopal, hi ha el bisbe de Roma com a cap en el cos. Per això és important no posar dins el mateix sac la sinodalitat i la col·legialitat.

D'altra banda, *Pastores gregis* 56, on es parla de la relació del bisbe diocesà amb l'«autoritat suprema» (és a dir el *col·legi episcopal*, que sempre inclou el bisbe de Roma), nota que l'autoritat episcopal de cada bisbe local, rebuda pel sagrament de l'orde, no queda pas suprimida per l'autoritat episcopal del bisbe de Roma, sinó, tot al contrari, «afirmada, consolidada i protegida», i així com cap bisbe no està sol, sinó en contínua relació amb el Col·legi episcopal i el seu Cap (el bisbe de Roma), i sostingut per tot l'episcopat, tampoc el bisbe de

3. Cf. Rm 12,5; 1Co 6,16; 10,16-17; 12,12-13; Ga 3,26-29; Ef 2,16; Col 3,15.

4. *Pastores gregis*, 56. Sobre l'anomenat *principi de comunió* i el debat que suscita vegeu Salvador PiÉ-NINOT, *Ecclesiològia. La sacramentalidad de la comunidad cristiana* (Lux mundi 86), Salamanca: Sígueme 2007, pp. 532-535.

Roma no està sol, sinó sempre en relació amb els altres bisbes i sostingut per ells, ja que tots junts constitueixen l'únic episcopat que vetlla per l'Església que també és una.

El sistema sinodal dels primers segles expressava la comunió entre les diverses Esglésies locals i la radical igualtat entre tots els bisbes.⁵ En efecte, segons Zizioulas —l'actual metropolita de Pèrgam i bon estudiós de la sinodalitat eclesial dels tres primers segles—, *la unió comuna* constituïa una necessitat eclesiològica de cada Església local i sense ella la seva catolicitat era impensable.⁶ Precisament la unitat de l'Església passava per l'Església local, perquè l'estructura conciliar naixia de l'estructura sinodal de l'assemblea eucarística local, però també perquè els bisbes diocesans eren els únics que participaven en les decisions dels primers concilis.⁷

La sinodalitat fa possible que l'estructuració de l'Església *una* (la Catòlica) en el món sigui *triàdica*, és a dir l'articulació de cada Església local amb la comunió de les Esglésies locals disperses pel món comprèn un tercer element articulador, que «aplegaria» un grup d'Esglésies locals arrelades en una nació (ἔθνος) definida per la seva identitat sociocultural i històrica.

En definitiva, la sinodalitat manifesta la naturalesa *comunional* o relacional de l'Església en un lloc (Església local), en una realitat sociocultural definida (una agrupació d'Esglésies locals, com ja és en molts àmbits eclesials l'agrupació de les Esglésies de la Tarraconense i de la Barcinonense i de les Illes Balears) i en el món (la comunió d'Esglésies locals esteses per tota la terra). L'exercici de la sinodalitat s'ha de basar en l'eclesiologia de comunió,⁸ una eclesiologia arrelada en el misteri de l'Eucaristia i de la Santíssima Trinitat, és a dir en la *comunió* del Pare i del Fill i de l'Esperit, i en la comunió amb Déu i amb els pobres i entre els cristians.

Un exemple típic d'eclesiologia de comunió el trobem en la Primera Carta de Pere. En efecte:

L'Església és obra del Pare i del Fill (1Pe 1,3-9) i obra de l'Esperit (1,10-12). Els primers números de la constitució dogmàtica sobre l'Església (*Lumen gentium* = LG) del Concili Vaticà II també ens la presenten així (LG 2-4).

5. Cf. Ioannis ZIZIOULAS, *Ἡ ἐνότης Ἐκκλησίας ἐν τῇ Θεῷ Ἐὐχαριστίᾳ καὶ τῷ Ἐπισκόπῳ κατὰ τοὺς τρεῖς αἰῶνας*, Ἀθῆναι 1965, ²1990. Ací citem la versió francesa de la segona edició de l'original grec de Jean-Louis PALIERNE, *L'Eucharistie, l'Évêque et l'Église durant les trois premiers siècles* (Théophanie), Desclée de Brouwer, Paris 1994 (amb un nou prefaci de l'actual metropolita Joan de Pèrgam), pp. 200-202.

6. Cf. ZIZIOULAS, *L'Eucharistie*, 201.

7. Cf. Ioannis ZIZIOULAS, «Ἐπισκοπὴ et Ἐπίσκοπος dans l'Église primitive», *Irénikon* 56 (1983) 500.

8. Vegeu-ho més ampliat en l'article a aparèixer: Jaume FONTBONA, «La eclesiologia de comunió», *Phase* 282 (2007).

L'Església apareix com una casa (οἶκος), on l'amo és el Pare; Crist és el cap dels pastors (*princeps pastorum* o *archipastor*: 5,4) i el model (2,21-25) de tots els fidels, i l'Esperit Sant és el qui uneix la diversitat (4,10) en la «fraternitat» (5,9). Així, doncs, l'Església apareix com a *comunió de germans* forjada pel Pare i el Fill en l'Esperit.

L'*equip que presideix* aquesta Església local (els προεβύτεροι) *pastura* el poble, que Déu s'ha escollit, *vetllant per ell* (5,2-3), tenint com a fonament i model Crist, el *pastor* que *vetlla* (2,25).

En sintonia amb Jesucrist (2,21-25), que és *Servent* (Is 53) per la passió i mort i *Pastor* (Ez 34) per l'exaltació o resurrecció, els de l'*equip que presideix* han de situar-se en el si de la comunitat (5,1), tal com aquesta se situa «entre ells» (5,2); així ningú no està ni per sobre, ni per sota, ni al marge.

A més a més, també cal notar que la pràctica sinodal interacciona el *sentit de la fe* dels fidels, rebut de l'Esperit (el *sensus fidelium*), i el ministeri de la *memòria* (ἐπισκοπή), també rebut de l'Esperit, per tal d'assolir junts un acord. En l'anomenada *assemblea sinodal de Jerusalem* (Ac 15) en tenim el tipus. Aquesta assemblea es reuneix per solucionar un conflicte que afecta la comunió (Ac 15,2). Aleshores tenim el següent:

En primer lloc, l'assemblea relaciona els *signes dels temps* (relat de Pere: Ac 15,7-12) amb la Paraula de Déu (relat de Jaume: 15,13-21). Així Pere relata la igualtat entre els creients «jueus» i «pagans» en els *signes dels temps*: el disseny de Déu s'ha manifestat en el fet que l'Esperit ha estat donat *també* als pagans (15,7b-8); Déu *no fa diferències* entre jueus i pagans (15,9a); la fe (no la Llei – circumcisió) purifica el cor humà (15,9b). Aleshores Jaume confirma el relat de Pere en l'Escriptura, primer en el disseny de Déu: l'aplec de les nacions entorn d'Israel (15,14; Lc 2,19-32); i després en la mateixa Escriptura: la reconstrucció de la *casa de David*: 15,16 (Am 9,11-12).

En segon lloc, l'assemblea es posa d'acord, *unànimement*, en el que és essencial, és a dir l'evangelització dels pagans (15,25).

I, finalment, l'assemblea decideix, a causa de la diversitat d'opinions i situacions i perquè l'essencial pugui realitzar-se, de pactar el que calgui per a caminar junts, sinodalment. Aquest *pacte* o *compromís* (15,28), entre els Dotze (amb Pere) i el col·legi dels ancians (amb Jaume) que presideixen l'Església de Jerusalem, recull precisament la proposta de Pere (Esperit Sant): *No imposar-vos cap més càrrega* (15,10); i la proposta de Jaume (Moisés): ... *que aquestes indispensables* (15,20).

D'aleshores ençà queda tipificada la dinàmica sinodal que inspirarà els sínodes i els organismes sinodals de les Esglésies locals d'Orient i d'Occident.

3. Estructures sinodals de l'Església local

La simbiosi entre la *institució* i la comunitat dels fidels s'expressa per les estructures sinodals de l'Església local. L'actual *Directori per al ministeri pastoral dels bisbes*, «*Apostolorum Successores*» (AS), del 22 de febrer del 2004,

apunta els següents organismes de participació en la funció pastoral del bisbe diocesà: el *Sínode Diocesà* (AS 166-174), la *Cúria Diocesana* (AS 176-177), el *Consell Presbiteral* (AS 182), el *Col·legi de Consultors* (AS 183), el *Consell Pastoral* (AS 184), el *Capítol de Canonges* (AS 185-187), el *Consell Diocesà d'Afers Econòmics* (AS 192). Dels esmentats organismes de participació i col·laboració en una Església local, sols en destacarem tres per llur importància sinodal: el Sínode Local (que aplega tota l'Església local), el Consell del *Presbyterium* (que aplega una representació del col·legi presbiteral) i el Consell Pastoral (que es concreta en un triple nivell: diocesà, arxiprestal i parroquial), i, a més, hi afegim d'una manera original l'Acció Catòlica.

D'altra banda, en els diferents organismes sinodals locals, tota decisió que afecti la comunió eclesial ha de ser «rebuda» pel bisbe diocesà o pel seu representant autoritzat pel do rebut en l'ordenació (presbiteral o diaconal). El ministre ordenat pot sempre exercir la seva llibertat inherent a la responsabilitat rebuda amb el do de l'Esperit en l'ordenació (cf. CIC 127).

Ara, però, i abans de continuar endavant, convé notar la diferència entre un organisme sinodal i un organisme col·legial. El *sinodal* fa interactuar el *sacerdoci comú dels fidels* amb el *sacerdoci ministerial*, i s'estructura a nivell local, *nacional* i ecumènic. El *col·legial* fa interactuar els membres d'un mateix col·legi, i també pot ser local, *nacional* i ecumènic. I això és a causa de la natura del sagrament de l'orde.

Recordem que tots els batejats caminen junts, i aquest fet, tal com ja s'ha indicat, defineix alhora el caràcter *sinodal* de cada Església local i de tota l'Església de Déu, ja que existeix com a *comunió*. I en el si de la comunitat sacerdotal sorgeix el ministeri pastoral, que se situa al seu servei. Apareix com a do de l'Esperit a l'Església. Així, doncs, l'Esperit és la font d'on brolla el ministeri pastoral. I l'Esperit concedeix aquest do (1Tm 4,14) al servei de la comunió i de la unitat en la fe del Cos de Crist, l'Església. Aleshores, el ministeri de comunió és un factor essencial i indispensable que ve de l'Esperit perquè Crist faci néixer l'Església.⁹

A més a més, en el si de l'únic *ministeri de comunió*, l'Esperit suscita la diversitat: bisbe, preveres i diaques. Diversitat determinada pel do rebut en l'ordenació i pel seu origen apostòlic. Precisament el diaconat, pel seu origen apostòlic (la pregària d'ordenació diaconal recorda els *Set d'Ac* 6,1-7), és un orde *no col·legial* quant a l'episcopat i al presbiterat, ambdós col·legials.¹⁰ La litúrgia de l'ordenació expressa amb la imposició de les mans aquest caràcter *col·legial* o no, quan tots els membres del mateix col·legi imposen les mans al nou candidat. Això, però, no s'esdevé en el cas del diaconat, ja que solament és

9. Cf. Jaume FONTBONA, *La comunió dels sants* (Horitzons 28), Barcelona: Claret 2005, p. 60.

10. Cf. FONTBONA, *La comunió dels sants*, 64-66 i 71.

el bisbe el qui imposa les mans a l'ordenat de diaca. L'entrada en el propi orde es visibilitza amb el *bes de pau* que es donen entre els qui pertanyen al mateix orde, és a dir bisbe amb bisbes, prevere amb preveres, diaca amb diaques; a més, l'acabat d'ordenar rep el bes de pau del propi bisbe o del bisbe que presideix l'ordenació. Semblantment s'esdevé en el sagrament de la confirmació, on el bes de pau amb el bisbe expressa que l'acabat de confirmar entra a formar part de l'*ordo* dels cristians, de la comunitat sacerdotal.

L'Església ha rebut, doncs, del Senyor ressuscitat el *ministeri de comunió* i els Apòstols l'han transmès als seus col·laboradors i successors, o bé en la seva plenitud, als *bisbes*, o bé sota particulars aspectes, als *preveres* i *diaques* (cf. *LG* 20; 28). Gràcies al diàleg ecumènic entre les Esglésies i comunitats eclesials, sorgeix la possibilitat de definir la identitat del ministeri de comunió des de la seva triple dimensió constitutiva, és a dir la dimensió *personal*, la *col·legial* i la *sinodal*.

Aleshores, la dimensió *personal* ve definida pel do rebut en l'ordenació, un do per a una missió i que confereix una identitat personal, la pròpia de bisbe, o de prevere o de diaca. En concret, el bisbe rep el do de *l'Esperit que dóna autoritat per a regir i santificar* (ἡγεμονικὸν πνεῦμα, *spiritus principalis*), el prevere el do per a col·laborar amb el bisbe i aconsellar-lo en el govern pastoral (*spiritus consilii*), i el diaca el do del servei a l'Església i als pobres (*spiritus sollicitudinis*).¹¹ El diaconat seria un orde estrictament ministerial, obert a possibilitats encara per definir i descobrir, que vincula el servei de l'Evangelí i de la Litúrgia amb el servei als pobres i la solidaritat. La dimensió *col·legial* expressa el lligam sacramental entre els qui formen part del mateix orde; així hi ha el col·legi episcopal (un únic episcopat en el si de l'Església de Déu estesa per tota la terra) i el col·legi presbiteral (un únic presbiteri en cada Església local). Finalment, la dimensió *sinodal* caracteritza el fet de caminar junts el ministeri sacerdotal amb la comunitat sacerdotal en el si d'una Església local determinada, o en el si d'una agrupació d'Esglésies locals, o en el si de la comunió de les Esglésies locals; això sí, d'una manera organitzada o estructurada; atès que cada ordenat forma part de la comunitat dels fidels pels sagraments de la iniciació cristiana (el Baptisme, la Confirmació i l'Eucaristia) i no en pot prescindir, hi està també vinculat sacramentalment.¹²

Seguidament i en primer lloc, es presenta l'organisme sinodal per excel·lència de l'Església local, el *Sínode Diocesà*; després, l'organisme col·legial local permanent per excel·lència, el *Consell Presbiteral*, i finalment, dos organismes sinodals de l'Església local, un permanent, el *Consell Pastoral Diocesà*, i un de quotidià, l'*Acció Catòlica*.

11. Jaume FONTBONA, «Arrel, identitat i missió de l'anomenat sacerdocí ministerial», *RCatT* XXII (1997) 349-381.

12. Cf. FONTBONA, *La comunió dels sants*, 67-68.

a) *El Sínode Diocesà*

Durant els tres primers segles, una Església local es reuneix en sínode obligatòriament per a l'elecció del nou bisbe, i, facultativament, quan el bisbe diocesà ho creu convenient per al govern pastoral de l'Església local.¹³

L'Església local elegeix, doncs, el nou bisbe reunida en sínode, però no té cap poder per a fer del bisbe elegit (*episcopus electus*) bisbe de fet (*episcopus effectus*). I que sigui ordenat pels bisbes de les Esglésies locals veïnes, fonamentalment indica dues coses: en primer lloc, que una Església local sols és Església en la comunió amb les altres Esglésies locals que estan en comunió entre elles i amb l'Església dels Apòstols; i en segon lloc, que cap bisbe no rep la seva autoritat de la comunitat que l'ha escollit (com el president d'un Estat democràtic), sinó de Déu en la comunió de les Esglésies per mitjà de l'ordenació episcopal.

Una Església local reunida en sínode exerceix la seva funció *reial* de Cos eclesial de Crist quan escull el qui serà ordenat bisbe de la seva seu, i la seva funció *profètica* quan posa al dia les qüestions doctrinals que enterboleixen l'autenticitat de la seva fe. I en tota reunió sinodal hi ha el mateix dinamisme comunional que hi ha en l'assemblea eucarística, on l'Església celebra el memorial del sacrifici del Senyor i exerceix la seva funció *sacerdotal* de Cos eclesial de Crist.

Després del Concili de Nicea I (any 325), tots els sínodes, siguin anomenats *locals* o *ecumènics*, són sempre organismes sinodals, que tracten d'afers disciplinaris i de qüestions doctrinals que superen els límits d'una Església local i són comuns a diverses Esglésies locals. Però tots els sínodes, sense cap mena d'excepció, són sínodes de bisbes. Per això el mitjà per a difondre els punts clau sobre la vida cristiana personal i comunitària decidits en aquests sínodes serà la reunió del *presbyterium*, en simbiosi amb la visita pastoral del bisbe a les parròquies, que apareixen a l'albada del segle iv. El *presbyterium* constitueix el consell de govern del bisbe i aquest l'ha de reunir, ja que la *comunió* de l'Església local entorn del bisbe en depèn, després que els preveres s'han dispersat per tal d'atendre les parròquies, és a dir els nuclis de població de les rodalies de la ciutat. I quan el cristianisme serà la religió oficial de l'Imperi romà, les assemblees provincials civils influiran en els sínodes *locals* o provincials i en els reconeguts com a *ecumènics*, ja que s'hi juga la comunió de l'Església de Déu amb un segment d'humanitat concret. Aquesta influència de la societat civil no impedirà, però, que els sínodes reflecteixin la natura comunional de l'Església de Déu en un lloc.

L'actual Codi de Dret Canònic (CIC) de l'Església llatina defineix el sínode local com assemblea de l'Església local (cf. CIC 460). I el nou *Directori per al ministeri pastoral dels bisbes* (AS) n'apunta la finalitat:

13. Cf. Jaume FONTBONA, «L'estatut teològic de l'agrupació d'Esglésies a Catalunya arran de l'últim llibre de J.M.R. Tillard», *RCatT* XXII (1997) 117-137.

En la seva doble dimensió d'*acció de govern episcopal i esdeveniment de comunió*, el Sínode és mitjà idoni per a aplicar i adaptar les lleis i les normes de l'Església universal a la situació particular de la diòcesi, indicant els mètodes que cal adoptar en el treball apostòlic diocesà, superant les dificultats inherents a l'apostolat i al govern, animant obres i iniciatives de caràcter general, proposant la recta doctrina i corregint, si existissin, els errors sobre la fe i la moral.¹⁴

En definitiva, el Sínode Diocesà ajuda el bisbe diocesà en l'edificació de la pròpia Església diocesana i en la inculcació de l'Evangelí de Déu en la realitat de la diòcesi.

El Sínode Diocesà, en estret lligam amb el seu «centre», que és l'Eucaristia, manifesta l'Església local en la seva mateixa existència de *comunió*. D'una banda, les altres Esglésies locals s'han de *reconèixer* en les decisions preses pel Sínode Diocesà. Això revela una sana tensió entre allò *ad intra* —allò que, d'instint, poble cristià (*plebs*) i ministeri ordenat local (*ordo*) senten com a propi, ja que pertany a la seva realitat eclesial local— i allò *ad extra* —el bisbe sempre testimonia l'*altre*, allò comú amb les altres Esglésies—, perquè sigui l'autèntica *Església de Déu catòlica* en aquell lloc.

Per la *recepció*, una comunitat, una persona, integra o assumeix un desig (sorgit de la fe), una visió (vinculada a la fe), una proposició (que expressa la fe), una declaració (de fe) o una definició (de fe) que, en el si de la comunió eclesial de què forma part, li són proposats per a mantenir l'Església en la seva fidelitat a l'*Evangelí de Déu*. Aquí és on es conjuguen ministeri episcopal i *sensus fidelium* (el sentit de la fe dels fidels, suscitat pel mateix Esperit Sant en el si de cada Església local).

Amb tot, el Sínode exigeix una doble recepció: 1) pel bisbe diocesà, que rep tot el que diu l'Església diocesana reunida; i 2) per tota l'Església diocesana, que rep el que el bisbe diocesà signa com a decisions sinodals (decrets i declaracions aprovades). Així, doncs, la referència al bisbe com a primer artesà (visible) de la comunió sinodal és fonamental; si no es fes així, s'alteraria la pròpia natura del Sínode, que és l'assemblea de l'Església local tal com es «rep» de Déu pels Apòstols en la comunió de l'Esperit.

El Sínode Local també és un esdeveniment litúrgic, perquè manifesta la reunió i la unitat en la diversitat del Cos de Crist, sota la força de l'Esperit. Es tracta veritablement de la convocatòria de tota l'Església local *davant Déu*. A més, la comunió diocesana, expressada en el Sínode, inclou la comunió amb l'Església de Roma, però no com una cosa que vingui de fora, sinó que sorgeix «des de dins».¹⁵

14. AS 168.

15. Cf. PIÉ-NINOT, *Eclesiología*, 523; 528.

b) *El Consell del Presbyterium*

D'entrada, el bisbe diocesà és impensable sacramentalment sense els preveres de la seva diòcesi, que formen amb ell la realitat col·legial del *presbyterium* (el bisbe amb els preveres). El que el Concili Vaticà II (*Decret sobre el ministeri i la vida dels preveres: «Presbyterorum ordinis» = PO*) defineixi els preveres com a «necessaris col·laboradors i consellers» (*necessarii adiutores et consilarii, PO 7*) del propi bisbe diocesà, és la justificació eclesiològica de l'existència del Consell del *Presbyterium* com a estructura col·legial permanent de l'Església local. Per l'ordenació sacramental, els preveres són constituïts membres del *presbyterium* (*LG 28*). Per l'ordenació, cada prevere és, doncs, *co-prevere*. En efecte, l'ordenació presbiteral crea simultàniament preveres i presbiteri (cf. *De ordinatione, 105*).¹⁶ Pel fet de ser constituït del prevere existir en relació i caminar amb tots els altres preveres i el seu bisbe, tal com afirma el Vaticà II (*co-governen, PO 2*), hi ha el *Consell Presbiteral* o del *Presbyterium* (cf. *PO 7*).

El *Motu proprio Ecclesiae sanctae* (6-8-1966) de Pau VI institueix, en el si del *presbyterium* únic, el Consell Presbiteral, com un grup o senat de preveres que representen el presbiteri diocesà. La finalitat d'aquest consell consisteix a col·laborar eficaçment amb el bisbe en el govern de la diòcesi. En el si d'aquest consell, el bisbe escolta els seus preveres, els consulta i discerneix amb ells les necessitats de l'acció pastoral i el *bé pastoral* de la diòcesi.¹⁷ Aquesta idea és recollida en el Codi de Dret Canònic Ilatí (CIC), que, en el canòn 495 §1, diu:

En cada diòcesi s'ha de constituir el Consell Presbiteral, és a dir un grup de sacerdots que sigui com el senat del Bisbe, en representació del presbiteri, la missió del qual consisteix a ajudar el Bisbe en el govern de la diòcesi segons la norma del dret, per a proveir al màxim possible al bé pastoral de la porció del poble de Déu que li ha estat confiada.

El Consell del *Presbyterium* manifesta la comunió sacramental i la unitat de missió de tots els preveres (incloent-hi els religiosos) amb el seu bisbe. Es tracta, doncs, d'una institució col·legial que manifesta la comunió sacramental de tot el *presbyterium* (cap i cos) i que serveix per al govern de la diòcesi (*in regimine dioecesis*).¹⁸ La concelebració eucarística és la font d'aquesta sacramentalitat del *presbyterium* presidit pel seu bisbe. En resum, l'arrel de la unitat del *presbyterium* és sacramental: unió a Crist – Cap i Pastor i missió rebuda *in*

16. Lorenzo TRUJILLO, «¿En nombre de Cristo o en nombre de la Iglesia? ¿Quién es un sacerdote?», *Sal Terrae* 87/10 (1998) 787.

17. *Enchiridion Vaticanum*, 2,782.

18. *Presbyterorum ordinis*, 7; CIC 495,1; *Apostolorum Successores*, 182.

solidum. Preveres i bisbe diocesà comparteixen missió i responsabilitat en el govern, atès que tots constitueixen un únic *presbiteri*.¹⁹ El Codi de Dret Canònic llatí (CIC 500,3) reconeix que el Consell Presbiteral mai no pot actuar sense el bisbe diocesà, perquè aquest n'és el cap.

El Consell del *Presbyterium* pertany a l'estructura de l'Església local, és indispensable. En canvi, és facultatiu el Consell Episcopal (CIC 473,4), encara que aquest es consideri massa sovint com a Consell de Govern, quan de fet és l'equip de vicaris o delegats que el bisbe diocesà s'ha triat per a servir millor el que decideix l'autèntic Consell de Govern. En definitiva, només el Consell del *Presbyterium* participa formalment *com a cos presbiteral* en el govern de l'Església local. Aquest no és, però, el cas del Consell Pastoral Diocesà, format per preveres (religiosos o no), religioses, laics i laïques.²⁰ A més, mentre el Consell Presbiteral és un organisme *col·legial*, el Consell Pastoral és *sinodal*.

La relació bisbe-preveres té un doble sentit: així com el prevere no pot prescindir del bisbe, tampoc aquest no pot prescindir dels seus necessaris consellers i col·laboradors. El bisbe necessita el *consensus* (i no solament consultar-lo) del seu Consell Presbiteral en alguns casos; en concret, el cànon 500, § 2 diu:

El Consell Presbiteral té sols vot consultiu; el Bisbe diocesà l'ha d'escoltar en els afers de major importància, però en necessita el consentiment només en els casos definits pel dret.

Mentre el Codi llatí enumera els casos en els quals el bisbe diocesà ha de consultar-lo, no indica els casos en els quals n'ha de demanar el consens. I l'actual *Directori per al ministeri pastoral dels bisbes* insisteix en el fet que el bisbe també ha de consultar el Consell Presbiteral en tots els altres casos de major importància.²¹ En concret, la llei canònica estableix que ha de ser consultat en les següents qüestions particulars: cànon 461 (convocació del Sínode Diocesà); 515, § 2 (erecció, supressió i modificació de parròquies); 1215, § 2 (erecció d'esglésies); 1222, § 2 (reducció d'una església a ús profà); 1263 (tributs).

La relació dinàmica i creativa (*col·legial*) entre bisbe i preveres perilla quan el bisbe no decideix amb el seu Consell Presbiteral, quan el Consell Episcopal ocupa el lloc del Consell Presbiteral. Es tracta de no posar en perill la mateixa gràcia presbiteral donada per l'Esperit a l'Església, és a dir la de ser bon col·laborador (en l'acció pastoral) i conseller (en el govern pastoral) de l'orde episcopal.

19. *Lumen gentium*, 28: «*Unum presbyterium cum suo Episcopo constituunt*».

20. Cf. CIC 551-514; 443,5; 463,1,5; *Apostolorum successores*, 184.

21. Cf. *Apostolorum successores*, 182.

c) *El Consell Pastoral Diocesà*

L'esmentat *Motu proprio Ecclesiae sanctae* (6-8-1966) estableix els fonaments perquè el Consell Pastoral Diocesà sigui un *organisme sinodal local permanent* i indica que la seva finalitat, fruit del Concili Vaticà II (cf. CD 27), consisteix a estudiar, examinar tot el que afecta l'acció pastoral diocesana, i proposar conclusions pràctiques perquè la vida i l'acció del poble de Déu siguin segons l'Evangelí.²² El Codi de Dret Canònic llatí en rep la constitució i afirma que correspon al Consell Pastoral Diocesà, «sota l'autoritat del bisbe, investigar i ponderar tot el que es refereix a les activitats pastorals, i proposar conclusions pràctiques» (CIC 511).

La diferència entre els consells pastoral i presbiteral rau en la identitat del ministeri presbiteral. Així, doncs, mentre el Consell del *Presbyterium* ajuda el bisbe en el govern de la diòcesi, el Consell Pastoral l'ajuda a obeir els signes dels temps i anar d'acord amb el *sensus fidelium*.

En el si del Consell Pastoral interactuen i caminen junts el ministeri de la memòria amb el *sensus fidelium*. En altres paraules, interactuen «les dues orelles» amb què l'Església local fa el camí de Jesús cap al Pare (cf. Lc 9,51):

Amb una orella (*la dreta*), escolta *la remor de fons* rebuda pel ministeri apostòlic i que uneix l'avui amb l'esdeveniment primordial de Pasqua i Pentecosta (agafa la sintonia en el temps) i que s'escolta igual en totes les Esglésies locals del món (agafa la sintonia en l'espai).

Amb l'altra orella (*l'esquerra*), escolta els goigs i les esperances, les tristeses i angoixes²³ dels infants, joves i adults del nostre temps, sobretot dels pobres, oprimits i exclosos; escolta les preguntes sobre l'origen i el destí del món creat; escolta el soroll de les guerres, de les lluites per la justícia i la pau i pels drets humans; escolta el crit dels treballadors i dels explotats; escolta les manifestacions de la fe del poble i els diversos sons que el *sentit de la fe dels fidels* dona a l'escolta de la Paraula de Déu.

Els fidels que formen part del Consell Pastoral representen la porció del poble de Déu confiada al bisbe diocesà (CIC 512,2); per tant, és representatiu dels fidels de tota la diòcesi. I si en una diòcesi existeixen diversos ritus, el Consell és inter-ritual.²⁴

El que realment importa no és que el Consell pastoral sigui definit com a consultiu,²⁵ sinó que mostri el vincle existent entre el Cap i el Cos i manifesti el lligam sacramental entre el qui representa l'Espòs i els qui representen l'Esposa. Aleshores el diàleg eclesial, mogut i sostingut per l'Esperit, porta al *consens*, que manifesta la unanimitat (signe de l'acció de l'Esperit, cf. Ac 15,

22. Cf. *Enchiridion Vaticanum*, 2,786.

23. Cf. *Gaudium et spes*, 1.

24. Cf. *Ecclesiae sanctae*, 18,5; *Enchiridion Vaticanum*, 2,790.

25. Sobre la importància d'aconsejar en l'Església, vegeu PRÉ-NINOT, *Eclesiologia*, 571-574.

25-29), ajuda a posar-se d'acord en l'essencial i a pactar el necessari per tal de caminar junts tots els fidels d'una Església local, i també amb les altres Esglésies locals que viuen en comunió amb l'Església de Roma (comunió en l'espai) i amb l'Església de Jerusalem (comunió en el temps).

d) *L'Acció Catòlica*

La sinodalitat en l'Església local posa en el mateix camí el ministeri de comunió local (el *presbyterium* i els diaques) amb la resta dels fidels cristians de la diòcesi. I un exemple quotidià n'és l'anomenada *Acció Catòlica* (= AC). Així, doncs, l'Acció Catòlica és l'*organisme sinodal quotidià* de l'Església local, ja que no solament posa en el mateix camí, el de l'Església, el de Crist cap al Pare, el ministeri apostòlic i la vida i l'acció dels cristians que *militen* en l'Acció Catòlica, sinó també perquè interactuen la Paraula rebuda pel ministeri apostòlic amb la Paraula a inculcar en la humanitat present en la diòcesi, procurant que arribi arreu de la complexa i plural realitat diocesana.²⁶

El *Decret sobre l'activitat missionera de l'Església* del Concili Vaticà II, *Ad gentes* (AG), al final del número 15 i dins el capítol dedicat a l'obra missionera, afirma:

Ara bé, per a la plantació de l'Església i el desenvolupament de la comunitat cristiana són necessaris diversos ministeris (*varia ministeria*), que tothom ha d'afavorir i conrear diligentment, amb la vocació divina suscitada d'entre la mateixa congregació dels fidels; entre aquests oficis (*munera*) hi ha els ministeris dels sacerdots, dels diaques i dels catequistes i l'Acció Catòlica.

En el document *Cristians laics, Església en el món* (CLEM), els bisbes de la Conferència Episcopal Espanyola subratllen «la singular forma de ministerialitat eclesial» de l'Acció Catòlica. En concret, diuen:

D'acord amb la doctrina de les quatre notes, no es tracta d'una associació més, sinó que en les seves variades realitzacions —si bé potser sense aquestes sigles concretes— té la vocació de manifestar la forma habitual apostòlica dels laics de la diòcesi, com un organisme que articula els laics d'una manera estable i associada en el dinamisme de la pastoral diocesana. Amb tota la raó, Pau VI inicialment, i últimament i amb freqüència Joan Pau II, han qualificat l'Acció Catòlica com «una singular forma de ministerialitat eclesial».²⁷

Aleshores l'Acció Catòlica ha de considerar-se com «una institució similar a altres estructures diocesanes, com la parròquia, que també és la *forma habi-*

26. Cf. Jaume FONTBONA, «En comunió eclesial: l'Acció Catòlica des de la quarta nota», *RCatT XXV* (2000) 537-546.

27. CLEM 95.

tual, no única ni exclusiva, però sí la més comuna, de la vertebració pastoral d'una diòcesi».²⁸

El Concili Vaticà II recorda que el Baptisme ens constitueix en confessors de la fe rebuda; la Confirmació, en testimonis de Jesucrist amb la força de l'Esperit; i l'Eucaristia, en donadors de la pròpia vida i en *un de sol* en Crist Jesús.²⁹ Tots els cristians som evangelitzadors i, per tant, orientem els altres a trobar Crist en la *comunió eclesial*: comunió amb Déu i amb els pobres i entre germans; comunió que es visualitza i celebra en l'eucaristia dominical. Tots els fidels cristians participen de la *triple diaconia* de l'Església local, a saber, de la *diaconia* de la Paraula, de la de la Litúrgia i de la de la Caritat, els tres peus amb què camina l'Església local.³⁰

Així, doncs, d'entrada, tot cristià és cridat a viure unit a Crist perquè doni fruit la seva vocació rebuda de l'Esperit. Tot creient batejat, confirmat i que participa de l'Eucaristia assumeix, doncs, la responsabilitat d'encarnar l'Evangelí i de fer present el Regne, segons el carisma rebut, allà on viu i es mou (és sal i llum, llevat dins la massa, gra de mostassa). Aquesta responsabilitat implica viure la pròpia existència com una *ofrena* a Déu i als altres (cf. Rm 12,1), és a dir a viure eucarísticament. I rep de l'Esperit aquella «percepció» (*sensus fidei*) que l'ajuda a descobrir *els signes dels temps* i a posar-los sota l'Evangelí i en sintonia amb el disseny de Déu.

L'anomenada Revisió de Vida (RdV)³¹ és l'instrument que exercita i desenvolupa aquesta «percepció», és a dir a saber relacionar fe i Evangelí amb vida i acció. Aquesta «percepció» també ha de sintonitzar l'ona del *discerniment* del propi bisbe diocesà, que vetlla perquè el que ha estat «percebut» estigui en comunió amb l'Església de Jerusalem (comunió en el temps) i alhora amb l'Església de Roma (comunió en l'espai).

La Revisió de Vida possibilita que la fe mai no sigui la mateixa, però sempre en contínua osmosi amb l'acció del ministeri apostòlic, que té cura de mantenir la fe de l'Església sempre idèntica a la dels Apòstols. La Revisió de Vida educa, doncs, a actualitzar l'Evangelí rebut pel ministeri apostòlic en l'espai-temps, perquè, essent *sempre idèntic, mai no sigui el mateix*; i, així, esdevingui *menjar i beguda veritables*, i alhora radical novetat, en els diversos ambients i variades realitats on els infants, joves i adults viuen, es mouen i creixen.

Allò que precisament defineix l'Acció Catòlica és l'evangelització dels distints ambients d'una diòcesi o Església local, el creixement en la fe des de la vida i l'acció, l'organització dels seus membres (adults, joves, infants) entorn

28. S. PIÉ-NINOT, *Creer en la Iglesia* (Credo 8), Madrid: San Pablo 2002, p. 39; ID., *Eclesiología*, 300-301.

29. Cf. *Lumen gentium*, 11.

30. Cf. BENET XVI, *Carta encíclica «Deus caritas est»* (25-12-2005), n. 25

31. Jaume FONTBONA, «Teologia i espiritualitat de l'Acció Catòlica», *Qüestions de Vida Cristiana* 219 (2005) 65-77.

del propi bisbe, i la relació Església-món tal com la va definir el Vaticà II en la constitució pastoral *Gaudium et spes*.³² Precisament els moviments d'Acció Catòlica són la presència pública de l'Església local en el segment d'humanitat on són presents i actuen, i alhora il·luminen des de la fe cristiana les diverses situacions socioreligioses, mediambientals i polítiques que es juguen en un moment donat en aquell segment d'humanitat.

D'altra banda, cap moviment d'Acció Catòlica no és tota l'Acció Catòlica; tampoc l'Acció Catòlica no és la suma dels seus moviments. L'Acció Catòlica és, doncs, la comunió de tots els moviments d'infants, de joves i d'adults que la formen, com també la única Església de Déu és la comunió de totes les Esglésies locals d'Orient a Occident, del Sud al Nord.

Els moviments d'Acció Catòlica que posen l'accent evangelitzador en un ambient sociocultural (obrer, rural...) s'anomenen *especialitzats* i si el posen en les realitats i en el món social de la parròquia s'anomenen *generals*. Els *generals* tindran cura de la *presència militant* en les realitats parroquials, impulsaran un laïcat evangelitzador i format, contribuiran en l'edificació de la vida comunitària parroquial i també perquè la parròquia sigui com la *font* o el *pou* del lloc.³³ Ambdós moviments, *especialitzats* i *generals*, tenen *quatre notes* que els constitueixen com a Acció Catòlica:³⁴

1. L'*evangelització* n'és la finalitat, que coincideix amb la de tota Església local. Es duu a terme des de la interacció entre el sacerdoti ministerial i el sacerdoti comú, des de l'organització en diàleg amb el món, des de l'acció i la reflexió, i des d'una pedagogia activa, que garanteix un procés de creixement en la fe i en l'acció, partint sempre de la vida i l'acció, per tal d'incidir-hi i transformar-les.

2. El *protagonisme* dels infants, joves i adults. Els autèntics responsables de la marxa de l'organització o del moviment són els fidels cristians que hi militen; és a dir els militants són els mateixos dirigents. Perquè l'Evangelí arrel i amari el teixit social i cultural d'un ambient o d'un lloc (és a dir un espai humà inserit en un barri, una ciutat, un poble, una àrea metropolitana, una comarca, una regió), on els infants, joves i adults s'organitzen. El grup és *la llar de foc* del procés educatiu i evangelitzador, on s'aprèn a ser responsable del propi procés i també del moviment que ho fa possible.

3. L'*organització* ajuda a fer experiència d'Església: *encara que siguem molts i diferents, som un de sol en Jesucrist* (cf. 1Co 10,16-17; Ga 3,26-28); a fer l'experiència de conèixer i seguir Jesucrist tots junts, de trobar-lo en l'Evangelí, en un ambient o lloc concrets, de reconèixer-lo en l'Eucaristia (cf. Lc 24,30-31) i en els pobres (cf. Mt 25,35-40; 2Co 8,9). L'organització també és la porta perquè altres infants, joves i adults es trobin amb Jesús ressuscitat que camina i compta amb ells (camí d'Emaús:

32. Jaume FONTBONA, «La relación Iglesia-mundo en la misión: el horizonte de *Gaudium et spes*», *Diálogo ecuménico* 37 (2002) 227-250.

33. FEDERACIÓN DE MOVIMIENTOS DE ACCIÓN CATÓLICA ESPAÑOLA, *La Acción Católica Española. Documentos*, Madrid 1996, pp. 66-67.

34. Cf. CONCILI VATICÀ II, *Apostolicam actuositatem*, 20.

Lc 24,13-35), i perquè el Regne de Déu creixi enmig dels infants, joves i adults d'un lloc o ambient, especialment entre aquells amb qui ningú no compta.

4. L'organització reflecteix també el fet de *caminar junts* (συνοδία) tots els cristians d'un lloc entorn del seu *bisbe*. Per això tot moviment d'Acció Catòlica és diocesà, ja que l'Església s'edifica en un lloc entorn d'un bisbe), però també interdiocesà, quan agrupa diverses diòcesis d'un territori o país amb identitat nacional o sociocultural pròpia. Els moviments d'Acció Catòlica col·laboren amb el ministeri apostòlic local perquè l'Evangelí s'encarni en la pròpia diòcesi, creï l'espai de reconciliació que porti la salvació de Jesucrist, i impliqui la pròpia realitat en la *recapitulació de Crist* (és a dir retornar-ho tot a Déu Pare).

El bisbe diocesà ni pot prescindir del seu presbiteri, que l'*ajuda* en l'anunci de l'Evangelí i l'*aconsella* en el govern de la diòcesi, ni tampoc de l'acció organitzada de la resta dels fidels cristians perquè l'Evangelí sigui *veritable menjar i veritable beguda* (Jn 6,55) en els distints ambients de la diòcesi, i perquè el teixit d'humanitat que duu inscrit sigui *la-humanitat-que-Déu-vol*, el món nou. La missió dels moviments d'Acció Catòlica consisteix a oferir als infants, als joves i als adults d'un ambient, d'un barri o ciutat, d'una parròquia, la trobada amb Jesucrist mort i ressuscitat, perquè entrin en la comunió amb ell i amb el Pare i amb els pobres i entre ells. I ofereixen aquesta possibilitat des de la llibertat, essent *sal i llevat* en el propi ambient i *llum* del lloc.

Cada Església local hauria de considerar que, per a dur a terme la seva missió en el món, té els moviments d'Acció Catòlica, «una forma singular de ministerialitat eclesial». El decret *Christus Dominus* (CD) del Concili Vaticà II,³⁵ quan recorda el camí que han de fer junts el bisbe diocesà amb els fidels de la seva diòcesi, valora la singular importància de l'Acció Catòlica en aquest camp (CD 17). El *bisbe diocesà* té, doncs, els moviments d'Acció Catòlica perquè l'Evangelí arribi sempre més lluny, arribi allà on no s'arriba des de les altres realitats diocesanes, com són les parròquies i els serveis diocesans. A més, l'Esperit Sant ajuda els moviments d'Acció Catòlica, per mitjà de la Revisió de Vida que amara tota la seva vida, acció i organització, a *corregir, curar, aclarir, adaptar* la institució eclesial (representada pel bisbe diocesà), àdhuc a *suplir* els seus oblots i errors.³⁶ D'altra banda, els moviments d'Acció Catòlica estan en comunió amb el bisbe, ja que l'Evangelí que anuncien i inculturen en els distints ambients és l'Evangelí de Jesucrist i no pas una ideologia o una sèrie de valors. Precisament perquè els moviments reben l'Evangelí i no se l'inventen, i perquè l'Evangelí sigui sempre nou i mai rebaixat, el ministeri apostòlic del bisbe, preveres i diaques està sempre present en la vida i acció i en l'organització dels moviments d'Acció Catòlica.

35. Cf. Jaume FONTBONA, «El decret *Christus Dominus*», en *Concili Vaticà II. Constitucions, Decrets, Declaracions*. Edició bilingüe, Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya – Publicacions de l'Abadia de Montserrat 2003.

36. Cf. J.M.R. TILLARD, «L'Esprit Saint et la question œcuménique de l'institution ecclésiastique. Point de vue de l'Occident latin», *Irénikon* 71 (1998) 39.

El caràcter eclesial i sacramental de l'Acció Catòlica emana de les quatre notes que la defineixen, però també, de la peculiaritat de posar en el mateix camí —el camí de la fe (cf. He 12,2; Lc 24,35), el de l'Església (Ac 9,2)— el sacerdoti comú dels fidels i el sacerdoti ministerial. A diferència dels nous moviments eclesials,³⁷ els moviments d'Acció Catòlica no s'arrelen en cap carisma, ja que els inclouen tots en la comunió que crea l'únic Esperit (cf. 2Co 13,13). Aleshores el que es diu d'una Església local es pot dir també de l'Acció Catòlica. En concret, si hom diu que hi ha Església on hi ha un poble aplegat per la força de l'Esperit entorn de l'*Evangelí*, l'*Eucaristia* i el *Bisbe* en un lloc concret;³⁸ també hom pot dir que hi ha Acció Catòlica on la força de l'Esperit aplega infants, joves i adults entorn de l'*Evangelí*, l'*Eucaristia* i el *Bisbe* (amb el seu presbiteri certament) en una realitat concreta de l'Església local (medi o parròquia) o d'una agrupació d'Esglésies locals.

A més a més, tot militant (adult, jove, infant) d'un moviment d'Acció Catòlica, al llarg de tot el procés educatiu i creient i en el si del *lligam de comunió* que crea l'Eucaristia celebrada en la comunió apostòlica, *tasta* (viu en la fe) els dos trets clau de la identitat de l'Església del Crist: la *comunió*, és a dir ser un de sol en Crist, encara que siguem molts i diferents, i la *sinodalitat*, és a dir caminar tots junts (el sacerdoti ministerial dels consiliaris i el sacerdoti comú dels militants)³⁹ amb Crist i els pobres, malgrat la diversitat de ritmes, cap al Regne del Pare, seguint-ne el camí ja traçat (cf. Lc 9,51–19,44; He 12,2). Comunió i sinodalitat viscudes per tot militant en el si del propi moviment i en una diòcesi:

- en la participació en l'*edificació* de l'Església, en el seu entorn humà i natural, viu el *tret reial* del sacerdoti baptismal;
- en la participació en el *lliurament de Crist*, perquè en el seu entorn brilli la justícia de Déu, és a dir duu a l'Eucaristia dominical la seva vida i acció i la del seu entorn, perquè siguin transformades i esdevinguin *llum i sal* per als companys i companyes, i alhora, *llevat* enmig del seu entorn, viu el *tret sacerdotal* del sacerdoti baptismal;
- i en la participació en la missió apostòlica de l'Església: fer que l'Evangelí s'encarni entre els qui no tenen veu ni vot en el nostre entorn neoliberal i els sigui missatge de salvació, viu el *tret profètic* del sacerdoti baptismal.

37. Cf. PIÉ-NINOT, *Eclesiologia*, 301-302.

38. PIÉ-NINOT, *Eclesiologia*, 337-340. On Pié-Ninot distingeix quatre elements constitutius de l'Església local: 1) element fonamental: porció del poble de Déu; 2) elements genètics: element transcendent (Esperit Sant) i elements visibles-sacramentals (Evangelí i Eucaristia); 3) element ministerial: el bisbe amb el seu presbiteri, com a pastor propi; 4) element determinatiu: el territori.

39. A les diòcesis amb seu a Catalunya, i per necessitat pastoral, hi ha cada cop més consiliaris que no han rebut el sagrament de l'orde. Això planteja nous reptes, però que ací deixem sense tractar, si bé apuntem que l'especificitat del sacerdoti ministerial és fonamental per a garantir-ne l'apostolicitat.

En definitiva, aquesta participació en l'edificació i la missió apostòlica de l'Església i en el lliurament gratuït de Crist és una crida suscitada pel mateix Esperit a la santedat.

Una experiència plenament eclesial quan es realitza en comunió amb el ministeri apostòlic del bisbe diocesà i dels seus col·laboradors, els consiliaris (tant si han rebut el sagrament de l'orde com si no), el qual recorda que tot ve de Déu Pare i que Déu Pare pel seu Fill i en la comunió de l'Esperit ha volgut un *espai de fraternitat* per a tota la humanitat. Així es realitza el principi ecle-siològic de l'Església indivisa rebut pel Concili Vaticà II: l'edificació del cos ha estat confiada a tots, a cadascú segons els carismes rebuts de l'Esperit (cf. PO 9). En definitiva, tota l'Església local és *una comunitat* al servei de l'Evan-geli i del Regne. I per això tots *caminem junts* perquè l'Evangeli arribi sempre més lluny, tenint present que l'Esperit Sant guia el bisbe diocesà (pel do rebut en l'ordenació episcopal) en la seva missió de vetllar i discernir que tots *cami-nem junts* i en la *comunió catòlica i apostòlica*.

Finalment, cal notar que els moviments d'Acció Catòlica estan fonamental-ment (n'és la primera nota) al servei dels qui encara no són cristians i desco-neixen l'Església, i alhora estan al servei de la formació dels infants, joves i adults que ja han estat iniciats en la fe (cf. AG 15).

4. L'estructuració de la sinodalitat interlocal

Després d'haver desenvolupat fins ací l'estructuració de la sinodalitat local, convé notar que Pié-Ninot, en el seu últim llibre sobre eclesiologia (gener 2007), articula l'expressió de la sinodalitat des de tres elements, en concret: 1) la «corresponsabilitat» de tot el poble de Déu; 2) la col·legialitat episcopal; i 3) la «cooperació» dels preveres amb el seu bisbe.⁴⁰ En canvi, en aquest article s'articula la sinodalitat des de la sacramentalitat de tota estructura eclesial; per això es parla de sinodalitat no tant des de la «corresponsabilitat», atès que implica, d'entrada, igualtat en la responsabilitat, sinó més des del fet peculiar de la igualtat en la diferència essencial (LG 20) entre el sacerdoti comú i el sacerdoti ministerial, i també des del fet de la singular diferència entre un organisme sinodal i un de col·legial. En conseqüència, segons aquesta singular diferència d'arrel sacramental entre un organisme sinodal i un altre de col·legial, s'esdevé que els organismes interlocals o interdiocesans sinodals serien els concilis, i els col·legials serien l'actual Sínode de Bisbes a nivell uni-versal i les conferències episcopals a nivell regional. D'aquesta manera es posa de manifest la importància de la realitat sacramental de l'episcopat; això sí, tenint en compte la seva triple dimensió constitutiva —personal, col·legial i sinodal— en l'articulació de les estructures sinodals.

40. PIÉ-NINOT, *Eclesiologia*, 571.

Certament, la *sinodalitat* és un tret essencial de la natura relacional de l'Església com a *comunió* i la mateixa natura del ministeri apostòlic.⁴¹ El bisbe que presideix la vida de l'Església local està sacramentalment unit (personalment), per l'ordenació episcopal i la inserció de la seva *seu* en la comunió de les Esglésies (*communio Ecclesiarum*), amb els altres bisbes (col·legialment) i les altres Esglésies locals (sinodalment). Concretament, amb els bisbes forma un *collegium* (terme original de Cebrià de Cartago), el col·legi episcopal, que té la missió de tenir cura de la comunió de les Esglésies locals. Així, doncs, per l'ordenació episcopal, cada bisbe rep «la plenitud del sagrament de l'orde» (LG 26) en la *comunió* i la solidaritat de la sol·licitud per totes les Esglésies (*sollicitudo omnium Ecclesiarum*: CD 6; LG 23), sobre les quals l'episcopat com a tal té la cura pastoral.⁴²

La sinodalitat depassa les fronteres de l'Església local, tal com la seva assemblea eucarística abraça el conjunt de les eucaristies i la seva Paraula expressa el sentit de la fe (*sensus fidei*) del Poble de Déu en la seva integritat.

Donant un cop d'ull a la història, ens adonem que, a la fi del segle II, s'aferma la necessitat de prendre decisions comunes amb la finalitat d'evitar iniciatives episcopals que alterin el bon ordre de les altres Esglésies. Amb tot, ja abans de l'aparició dels sínodes interlocals, una Església local se sap en el si de la *comunió* catòlica perquè el seu bisbe està en *comunió* amb els bisbes de totes les Esglésies inscrites en la *comunió* amb l'Església dels Apòstols. El fruit d'aquesta *comunió* serà, juntament amb el testimoniatge d'unitat, la sol·licitud per totes les Esglésies (*sollicitudo omnium Ecclesiarum*) en el respecte a la fe apostòlica. Aquesta *sol·licitud* s'actualitza de diverses maneres; per exemple: en l'ajuda mútua en la defensa de la fe apostòlica i en el servei d'afrontar les necessitats materials de les Esglésies més pobres (la solidaritat en la fe és, certament, inseparable de la solidaritat econòmica); en l'acolliment cordial dels pelegrins de les altres Esglésies locals per mitjà de les anomenades «cartes de pau»; en l'oferiment al bisbe d'un altra Església de presidir l'eucaristia local arran d'una assemblea sinodal; en la inserció en els anomenats *díptics* dels nombres dels bisbes en comunió; en la comunicació de les llistes de bisbes ortodoxos. Sense oblidar, però, l'ordenació d'un bisbe en una Església local pels bisbes de les Esglésies veïnes (ho indiquen l'anomenada *Tradició apostòlica* d'Hipòlit i les anomenades *Constitucions apostòliques*, dels segles II i IV respectivament), ni el fet de sol·licitar, quan manquen fidels qualificats per a escollir el seu bisbe, la presència d'almenys tres barons de les Esglésies veïnes (ho nota l'anomenada *Constitució eclesiàstica dels Apòstols*).⁴³

41. Cf. S. PIÉ I NINOT, *La sinodalitat eclesial. Lliçó inaugural del curs acadèmic 1993-1994*, Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya 1993, p. 69.

42. Jean Marie-Roger TILLARD, *La Iglesia local. Eclesiología de comunión y catolicidad* (Verdad e Imagen 146), Salamanca: Sígueme 1999, p. 431.

43. Cf. TILLARD, *La Iglesia local*, 434-448.

A través de l'espai-temps, les Esglésies s'han anat estructurant sinodament a nivell local, nacional i ecumènic. Aquesta estructuració *triàdica* s'arrela en el caràcter col·legial i representatiu de l'acció dels bisbes (LG 22; 23), i en la catolicitat de l'única Església de Déu (LG 23). L'Església *catòlica* manté aquesta estructura *triàdica* en els sínodes *locals*, els concilis *provincials* (a nivell nacional) i els concilis *ecumènics*. La sinodalitat interlocal s'expressa, doncs, en el ministeri pastoral dels bisbes i en la *conspiratio in unum* de les Esglésies locals (LG 23). La forma permanent de viure la sinodalitat interlocal la constitueixen les *conferències episcopals* i el *Sínode de Bisbes*, dos organismes col·legials de l'episcopat que serveixen a la sinodalitat eclesial a nivell nacional (també interregional i continental) i ecumènic, és a dir estan al servei de la unitat i de la comunió de les Esglésies. I com a màxim organisme sinodal interlocal no permanent hi ha el *Concili Ecumènic*, que aplega les Esglésies de tot l'orbe amb els seus respectius bisbes al capdavant.

El Concili Vaticà II (LG 23) afirma que els *coetus episcopales* (agrupacions de bisbes) ajuden a viure la sinodalitat en un nivell intermedi entre el local i l'*universal*. Però aquests *coetus episcopales* són percebuts més com a *reunions de bisbes* que com a *reunió d'Esglésies locals* representades pels seus bisbes locals o diocesans. Més encara, el Vaticà II descobreix la iniciativa de la Divina Providència en la voluntat d'agrupar-se les diferents Esglésies locals d'un mateix territori.⁴⁴ Cal tenir en compte que si la Conferència Episcopal es considera sols una reunió de bisbes, no s'hauria de considerar un organisme sinodal, sinó col·legial. Com a organismes sinodals tenim els concilis particulars, que agrupen les Esglésies locals d'una província eclesiàstica (s'anomenen *aleshores provincials*) o de la mateixa Conferència Episcopal (s'anomenen *aleshores plenaris*).⁴⁵

El *Sínode dels Bisbes* és un organisme col·legial creat pel bisbe de Roma Pau VI abans que s'aprovés el *Decret conciliar sobre el ministeri pastoral dels bisbes en l'Església (CD)*, amb la carta apostòlica en forma de *Motu proprio Apostolica sollicitudo* (15-9-1965).⁴⁶ El Sínode dels Bisbes sorgeix com el consell que representa tot l'episcopat catòlic i com a ajuda al bisbe de Roma, el qual li pot atorgar vot deliberatiu. Pau VI li marca tres objectius: 1) afavorir una estreta unió i col·laboració entre el bisbe de Roma i la resta dels bisbes; 2) procurar una informació directa i exacta dels problemes i les situacions que afecten la vida interna de l'Església i la seva acció en el món actual; i 3) facili-

44. Cf. O. ROUSSEAU, «Divina autem Providentia... Histoire d'une phrase de Vatican II», en *Ecclesia a Spiritu Sancto edocta LG 53. Mélanges théologiques. Hommage à Mgr. Gerard Philips* (Bibliotheca Ephemeridum Theologicarum Lovaniensium 27), Gembloux 1970, pp. 281-289.

45. Cf. *Apostolorum successores*, 25.

46. Cf. PIÉ-NINOT, *Eclesiologia*, 415-416.

tar l'acord, almenys sobre els punts essencials de la doctrina i sobre la manera d'actuar en la vida de l'Església.⁴⁷

L'actual directori per al ministeri pastoral dels bisbes, *Apostolorum successores* (AS 13), afirma el caràcter col·legial del Sínode dels Bisbes i el presenta com a òrgan d'ajuda al servei petrí. Abans, l'exhortació apostòlica postsinodal *Pastores gregis* (PG) havia apuntat:

El Sínode és un esdeveniment on resulta evident de manera especial que el Successor de Pere, en el compliment de la seva missió, està sempre unit en comunió amb els altres Bisbes i amb tota l'Església. «Correspon al Sínode dels Bisbes —estableix el Codi de Dret Canònic— debatre les qüestions que han de ser tractades, i manifestar el seu parer però no dirimir aquestes qüestions ni donar-ne decrets, si no és que en casos determinats li hagi estat atorgada potestat deliberativa pel Romà Pontífex, al qual competeix en aquest cas ratificar les decisions del Sínode» (CIC 343). El fet que el Sínode tingui normalment sols una funció consultiva no en disminueix la importància. En efecte, en l'Església, l'objectiu de qualsevol òrgan col·legial, sigui consultiu o deliberatiu, és sempre la recerca de la veritat o del bé de l'Església. A més, quan es tracta de verificar la mateixa fe, el *consensus Ecclesiae* no es dona pel còmput dels vots, sinó que és el resultat de l'acció de l'Esperit, ànima de la única Església de Crist (PG 58).

El *Sínode dels Bisbes* és, doncs, un organisme col·legial d'abast universal que, com a òrgan representatiu de tot l'episcopat (mai sense el cap), participa en el servei de la comunió de les Esglésies i de la unitat de la fe propi del ministeri petrí (n'és el cap), tot cercant el *consensus Ecclesiae* amb la força de l'Esperit rebut en l'ordenació episcopal. Com diu el document *Pastores gregis*, la seva importància no rau en el fet de ser deliberatiu o consultiu, sinó en el fet de ser un organisme col·legial, representatiu de l'únic episcopat. Els canonistes haurien d'apuntar les condicions perquè aquest «Sínode universal» sigui eficaç, sense que es pugui confondre amb un «concili ecumènic», que és fonamentalment un organisme sinodal d'abast universal, on són representades totes les Esglésies locals amb els seus bisbes al capdavant com a pastors propis.

En definitiva, el *Sínode dels Bisbes* hauria d'aconsellar el bisbe de Roma en l'exercici del seu ministeri de comunió i d'unitat, però també col·laborar-hi d'una manera permanent, però distingint-lo del Concili Ecumènic, que manifesta solemnement (*solemni modo*)⁴⁸ tant l'expressió col·legial de l'únic episcopat com l'expressió sinodal de l'única Església de Déu. Fins i tot alguns autors (fonamentalment eclesiòlegs) proposen la institució d'una mena de *secretariat permanent* del Sínode dels Bisbes (com els patriarques tenen el seu *Sínode Permanent* al servei del govern pastoral i de la comunió de les Esglé-

47. Cf. *Apostolica sollicitudo*, en *Enchiridion Vaticanum*, 2,447.

48. Cf. PIÉ-NINOT, *Eclesiologia*, 396-397.

sies locals que formen el Patriarcat).⁴⁹ Crec que aquest secretariat no hauria de suplir la tasca pastoral del Sínode com a òrgan col·legial permanent del ministeri petrí. Altres autors (més aviat canonistes) estarien en desacord amb el fet de parlar d'un òrgan col·legial permanent, atès que el col·legi episcopal com a tal no actua mai col·legialment d'una manera permanent, encara que existeixi permanentment.⁵⁰

Cal continuar aprofundint en la sinodalitat i la col·legialitat perquè es visquin plenament i esdevinguin l'eix del creixement eclesial i de la unitat en la diversitat en l'Església de Déu. L'exigència de reunions formalment sinodals a tots els nivells brolla del dinamisme sinodal que constitueix la base de la vida en *comunió* del Cos de Crist. El que val en la relació entre els fidels en l'*existir junts* de l'Església local, també val en la relació entre les Esglésies locals, membres del *corpus Ecclesiarum* que és l'Església de Déu. En efecte, totes les Esglésies locals viuen en *relació sinodal* permanent, encara que sols siguin convocades periòdicament en sínodes o concilis. Certament la comunió de les Esglésies té el seu eix cigonyal en la primacia de la seu romana, que és un do de Déu per a la unitat de fe i la comunió de l'Església (*unitatis fidei et communionis*). Un do preuat, que la tradició catòlica considera indispensable. Entorn d'aquest centre d'unitat o primat han d'irradiar altres centres en *plena comunió amb ell* i «reconeixent» la seva pròpia missió, sense escapar del doble dinamisme marcat per l'anomenat *Cànon 34 dels Apòstols*,⁵¹ el text del qual fins i tot ha estat rebut per primer cop en un document del magisteri pontifici, en l'esmentada exhortació apostòlica postsinodal *Pastores gregis* (PG 61).

En efecte, el teixit de l'estructura de la sinodalitat interlocal hauria de tenir com a eix cigonyal l'antic cànon 34 dels anomenats *Cànons dels Apòstols*. Aquest cànon, redactat vers l'any 381 dC, cristianitza la relació sinodal entre Esglésies locals d'una mateixa *nació* (ἔθνος). La concòrdia entre tots els bisbes que formula el cànon és cabdal, ja que la unitat que només un episcopat unit pot promoure està unida a la glorificació del Pare pel Fill en l'Esperit Sant. La Santíssima Trinitat és model i font de la comunió eclesial. A més, parla de «nació» (ἔθνος) i no de «província» (ἐπαρχία) perquè no s'identifiqui la província civil romana amb l'agrupació eclesial; d'altra banda, una antiga tradició atribueix a cada apòstol la missió en una «nació». El *Cànon 34 dels Apòstols* (recopilat dins el llibre VIII de les *Constitucions apostòliques*) afirma:

Els bisbes de cada *nació* han de saber qui d'entre ells és el *primer* (πρῶτος) i considerar-lo com el seu *cap*. No han de fer res d'important sense el seu acord, àdhuc si pertany a cadascú de tractar els afers de la seva pròpia diòcesi i dels territoris que en depe-

49. Cf. PIÉ-NINOT, *Eclesiologia*, 540-541.

50. Cf. PIÉ-NINOT, *Eclesiologia*, 396; on esmenta la Nota explicativa prèvia a la *Lumen gentium* (NEP 4).

51. J.M.R. TILLARD, «Comment accorder synodalité et primauté?», *CrSt* 19 (1998) 415-416.

nen. Però ell (és a dir el primer) no farà res sense l'acord de tots els altres bisbes. Així regnarà la concòrdia i Déu serà glorificat per Crist en l'Esperit Sant.⁵²

La reciprocitat existent entre el cos episcopal i el *πρῶτος*, cor del *Cànon 34*, no constitueix una qüestió d'estratègia administrativa, que conjuga un sa «centralisme» i «exigència democràtica», sinó que dóna a la solidaritat episcopal un centre de cohesió (que necessita), sense que el carisma de cada bisbe sigui humiliat; ans al contrari, és potenciat, valorat. Tota la *διακονία* episcopal s'hi troba implicada, en aquesta «recepció» mútua. Aquest *Cànon 34* esdevé una vacuna contra dos virus destructors de la comunió eclesial: la tirania del bisbe que governa la seva Església com li sembla, i la tirania del jerarca que senyoreja sobre els altres bisbes, sotmetent-los al seu criteri i, tement que no siguin els seus rivals, convertint-los en mers vicaris. En resum, el *Cànon 34* elimina dos obstacles en l'exercici de l'autoritat (*ἐξουσία*) eclesial: l'autoritarisme ridícul del *reietó* i l'imperialisme altiu del *dèspota*.

El *Cànon 34 dels Apòstols* formula tant la sinodalitat *regional* com l'*ecumènica*. En concret, subratlla tant el primat d'un bisbe i d'una Església local com la col·legialitat dels bisbes i la sinodalitat de les Esglésies. Si l'apliquéssim, el primer dels bisbes d'una agrupació d'Esglésies (el metropolita de l'Església local reconeguda per tots com a primada, pel seu origen apostòlic, pels seus privilegis històrics, pel seu testimoniatge de fe i d'amor) sempre decidiria d'acord amb els altres bisbes d'aquella nació o regió, i aquests bisbes mai no decidirien res d'important sense l'acord del qui reconeixen com a primer. No es tracta, doncs, d'elegir el president dels bisbes d'un estat o d'una nació, com se sol fer en una conferència episcopal nacional, atès que el que determina ser el primer és la seu on ha estat entronitzat com a bisbe metropolità o primat. En el cas que, en endavant, s'elegís el bisbe primat, l'elegit hauria de ser entronitzat en la seu primada d'aquella agrupació d'Esglésies locals nacional o regional, tal com avui es continua fent amb l'elecció del bisbe de Roma, que l'elegit papa és entronitzat en la seu primada.

En altres paraules, el *Cànon 34* és aplicable en els afers que superen la immediata jurisdicció territorial del bisbe diocesà; exigeix que la decisió sigui col·legial (compti amb els altres bisbes) i sinodal (compti amb les seves Esglésies locals). A més, indica el lligam existent entre l'element canònic i l'element litúrgic, ja que la *unanimitat* dels bisbes glorifica el Pare per Crist en la comunió de l'Esperit. Així, doncs, tota decisió col·legial i sinodal té una finalitat doxològica i comunitària.

Per la seva importància, convé recordar l'articulació d'aquestes *agrupacions d'Esglésies*, suscitées per la Providència (*LG 23*), amb la *catolicitat* a servir; és a dir amb la missió d'actualitzar la sobirania de Crist en un teixit

52. CA VIII, 47,34 (*Sources Chrétiennes* 336, pp. 284-285). També en *Pastores gregis*, 61.

d'humanitat inclòs en un ἔθνος (nació, país), assumint —cuidant— la seva memòria, riquesa, geni, sofriments, projectes.⁵³

A cada *agrupació d'Esglésies* li correspon, doncs, una *agrupació de bisbes* diocesans. Aquí cal tenir en compte el conegut principi eclesiològic de Cebrià i citat en *Lumen gentium* 23: «El bisbe en l'Església i l'Església en el bisbe.» Per tant, els bisbes diocesans s'agrupen amb l'objectiu d'agrupar les seves Esglésies locals, no tant per a qüestions merament jurídic-administratives o per tal de cooperar entre ells i animar-se, perquè això de ser bisbe és difícil [*sic*], com diuen alguns, sinó i sobretot per tal d'exercir el seu ministeri episcopal col·legialment, tenint cura que l'agrupació de les Esglésies en una *nació* sigui fidel a l'acció de l'Esperit i a l'Evangelí a inculcar. A la col·legialitat episcopal (comunió entre bisbes) li correspon la sinodalitat de les Esglésies (comunió entre Esglésies); de fet, són inseparables sacramentalment, per l'ordenació episcopal.

En síntesi, l'única Església de Déu estesa per tot l'orbe actualitza la seva catolicitat en les seves institucions sinodals i col·legials.

5. El bisbe de Roma en la comunió de les Esglésies

L'esmentat *Cànon 34 dels Apòstols* ofereix el marc eclesiològic on situar el servei a la unitat i a la comunió del bisbe de l'Església dels apòstols Pere i Pau. Aquest marc apunta que l'*u* (el πρῶτος) mai no decideix sense la *multitud*, i aquesta no decideix res d'important sense l'*u*; l'*u* inclou la *multitud*, i aquesta, l'*u*; l'*u* mai no apareix sol sinó en el si de la *multitud*, i aquesta mai no pot separar-se de l'*u*; l'*u* respecta la diversitat de la *multitud*, i aquesta forma una unitat amb l'*u*, diversitat en la unitat (comunió). L'*u* representa el bisbe de Roma, i la *multitud*, el cos episcopal. Així, doncs, el *Cànon 34* expressa la relació de reciprocitat activa entre el cos episcopal i el qui presideix en l'amor i amb qui tota l'Església ha d'estar d'acord per tal de conservar la unitat en la diversitat entre totes les Esglésies.

A partir d'altres dades històriques i eclesiològiques, i en la línia de l'eclesiologia de comunió, Pié-Ninot apunta quatre eixos sobre els quals s'assenta el servei ministerial petrí: un ministeri *episcopal*, és el bisbe de l'Església local de Roma; un ministeri de *comunió*, perquè «tots siguin u» malgrat ser molts i diferents (cf. Jn 17,21; 1Co 10,16-17); un ministeri *col·legial*, és a dir «unit amb» (*una cum*, LG 22) tot l'episcopat; i un ministeri *primacial*, és a dir presideix la comunió de les Esglésies i regula la potestat «habitual i quotidiana»

53. Vegeu-ho més desenvolupat en l'article esmentat: Jaume FONTBONA, «L'estatut teològic de l'agrupació d'Esglésies a Catalunya arran de l'últim llibre de J.M.R. Tillard», *RCatT* XXII (1997) 117-137

(LG 27) de cada bisbe en la seva Església local.⁵⁴ Aquests quatre eixos no es desmarquen del marc eclesiològic teixit pel *Cànon 34*, que els atorgaria una dimensió ecumènica. Aplicant la triple dimensió del ministeri de comunió, aleshores tindríem que l'element *personal* del ministeri petrí s'assentaria sobre l'eix *episcopal*, però també sobre l'eix *primacial*, per la singularitat pròpia de la *sedens*: és el Vicari de Pere; l'element *col·legial*, certament sobre l'eix *col·legial*; i l'element *sinodal*, sobre l'eix *de comunió*, però també sobre el *primacial*, per la singularitat pròpia de la *sedes*: és la seu dels Apòstols Pere i Pau en el si de totes les Esglésies que sorgiren dels Apòstols.

El bisbe de Roma existeix inseparablement dels seus germans bisbes, com Pere (l'*u*) dels altres Apòstols (la *multitud*). La primacia del bisbe de Roma s'emmarca dins el marc de la igualtat sacramental de tots els bisbes.⁵⁵ En altres mots, en l'única Església de Déu, *Església d'Esglésies* (expressió típica del teòleg ecumenista Tillard), existeix una única autoritat suprema: el cos episcopal amb el bisbe de Roma (mai sense ell); això ha estat notat especialment en el Concili Vaticà II amb la fórmula conclusiva *una cum patribus* (el bisbe de Roma unit amb tots els bisbes).

L'Esperit Sant constitueix cada bisbe en *Vicari de Crist* (LG 27). Aleshores, el bisbe de Roma és *Vicari de Crist* (LG 18),⁵⁶ no pas perquè sigui el Papa sinó perquè és bisbe.⁵⁷ Cada bisbe diocesà és principi i fonament visible (perquè l'invisible és l'Esperit Sant) de la unitat en la seva Església local. I el bisbe de Roma és principi i fonament visible de la comunió de les diverses Esglésies locals en l'única Església de Déu, estesa de Nord a Sud, d'Orient a Occident.⁵⁸ Cada bisbe diocesà rep de l'Esperit la sol·licitud per totes les Esglésies locals disperses per l'orbe (CD 3), que, en el bisbe de Roma, consisteix a *rebre* l'episcopat dels seus germans bisbes a fi d'inscriure'l en la unitat de les seves Esglésies. En efecte, la carta encíclica de Joan Pau II *Ut unum sint* (25-5-1995) afirma:

54. Cf. PIÉ-NINOT, *Eclesiologia*, 528, on ofereix un resum del que ha desenvolupat a les pp. 514-528.

55. Cf. JOAN PAU II, Carta encíclica *Ut unum sint*, 94.

56. Cf. PIÉ-NINOT, *Eclesiologia*, 519. Segons l'estudi de Pié-Ninot, «continúa siendo teológicamente deseable no usar Vicario de Cristo». Més endavant (p. 521), Pié presenta un quadre comparatiu entre el que s'afirma, tot relacionant els concilis Vaticà I i Vaticà II, sobre el Bisbe de Roma i sobre els altres bisbes. Sobre la desaparició del títol de Patriarca d'Occident aplicat al Papa en l'*Annuario Pontificio* de l'any 2006: pp. 517-519. Però també: Hervé LEGRAND, «Il papa patriarca in Occidente: attualità di un titolo inattuale», *Nicolaus* 34 (2007) 19-42; una interessant aportació amb més dades a favor del manteniment del títol o de la seva actualització. Tanmateix cal notar la perspectiva eclesiològica dels títols papals que apareixen al nou *Ritual d'inici del ministeri petrí del Bisbe de Roma* (2005), citats per Pié-Ninot en *Eclesiologia*, 545.

57. Cf. JOAN PAU II, Carta encíclica *Ut unum sint* 94.

58. Cf. *Lumen gentium* 23; *Ut unum sint* 88.

La missió del Bisbe de Roma en el si del grup de tots els Pastors consisteix precisament a «vigilar» (ἐπισκοπεῖν) com un sentinella, de manera que, gràcies als Pastors, s'escolti en totes les Esglésies particulars la veritable veu de Crist-Pastor. Així, en cadascuna d'aquestes Esglésies particulars a ells confiades es realitza l'Església una, santa, catòlica i apostòlica. Totes les Esglésies estan en comunió plena i visible perquè tots els Pastors estan en comunió amb Pere, i així en la unitat de Crist.⁵⁹

D'una banda, el *primat* del bisbe de Roma s'arrela en el fet que és el bisbe de l'Església de Pere i Pau,⁶⁰ tal com afirma *Ut unum sint*, 90:

El Bisbe de Roma és el Bisbe de l'Església que conserva el testimoniatge del martiri de Pere i de Pau: per un misteriós disseny de la Providència, Pere acaba a Roma el seu camí en el seguiment de Jesús i a Roma dóna aquesta prova màxima d'amor i de fidelitat. També a Roma, Pau, l'Apòstol dels Gentils, dóna el testimoniatge suprem. L'Església de Roma esdevenia així l'Església de Pere i de Pau.

I, d'altra banda, el seu *primat* s'arrela en el fet de ser el *vicari de Pere*,⁶¹ la seva *memòria* en el si de la comunió de les Esglésies i del cos episcopal. Com molt bé diu *Ut unum sint*, 97:

La primera part dels Fets dels Apòstols presenta Pere com el qui parla en nom del grup apostòlic i serveix la unitat de la comunitat, i això respectant l'autoritat de Jaume, cap de l'Església de Jerusalem. Aquesta funció de Pere ha de romandre en l'Església perquè, sota el seu únic Cap, que és Crist Jesús, sigui visiblement en el món la comunió de tots els seus deixebles.

El que el bisbe de Roma sigui reconegut com a *vicari de Pere* des d'antic, obliga a centrar la nostra mirada en la figura de Pere. En el Nou Testament «Pere posseeix un lloc peculiar» (*Ut unum sint*, 90): el primer entre els Dotze⁶² i el primer dels Dotze a qui Jesús ressuscitat s'apareix;⁶³ Pere interpreta l'Es-criptura amb autoritat;⁶⁴ el mateix Senyor confia una missió a Pere,⁶⁵ la de pastor (Jn 21,15-17), la de servir la comunió (Jn 13,2-10), la de confirmar la fe dels seus germans (Lc 22,32).

59. *Ut unum sint* 94.

60. Idea recollida, com nota molt bé Pié-Ninot, en el nou ritual sobre l'inici del ministeri petrí del bisbe de Roma (2005): PIÉ-NINOT, *Eclesiologia*, 545; 547. L'estudi eclesiològic sobre aquest nou ritual: ID., «El nuevo ritual de *Inicio del ministerio petrino del Obispo de Roma* (2005). *Lex orandi, lex credendi*», *Phase* 269 (2005) 415-423.

61. Idea també recollida en el nou ritual: PIÉ-NINOT, *Eclesiologia*, 544.

62. Cf. Mt 10,1-2; Mc 3,14-16; 16,7; Lc 6,12-14.

63. Cf. Lc 24,43; 1Co 15,5.

64. Per exemple: 2Pe 1,20-21; 3,15-16.

65. Cf. Mt 16,18-19; 17,24-27; Jn 1,42.

El *vicari de Pere* és, doncs, el *pastor* que vetlla perquè els trets essencials de l'Església apostòlica de Jerusalem siguin sempre presents, íntegrament guardats, fidelment transmesos a cada Església en la comunió de les Esglésies.

El *vicari de Pere*, quan exerceix el servei de «confirmar la fe dels seus germans», intervé decididament perquè totes les Esglésies locals, sense perdre la seva singularitat, siguin inserides en la catolicitat de l'única Església de Déu. I la «missió» que el Senyor li ha confiat és la de ser *memòria* que tots els bisbes constitueixin una unitat en la diversitat, un sol episcopat, perquè totes les Esglésies locals siguin l'única Església, l'Església de Pentecosta aplegada entorn de Pere i els altres Apòstols.

Aleshores, el ministeri del bisbe de Roma consisteix a ser ministre de la unitat (*Ut unum sint*, 94), i, com a tal, és signe i garantia de la comunió de les Esglésies locals entre elles i amb l'Església de Pere i Pau. El seu primat té, a més, una dimensió pastoral constitutiva envers la comunió de les Esglésies; és a dir amb la seva autoritat *afirma, reforça i defensa* l'autoritat pastoral de cada bisbe.⁶⁶

En l'organització sinodal de l'Església, la gran tradició de l'Església indivisa atorga una funció i prerrogatives als bisbes que ocupen determinades seus episcopals amb l'objectiu de garantir la unitat de l'episcopat i la convergència (*conspiratio in unum*) de totes les Esglésies locals. Salvant la institució divina del primat, que existeix per a l'edificació (*ad aedificationem*) de l'Església com a Església d'Esglésies i com a principi i fonament perpetu i visible (*perpetuum ac visibile principium et fundamentum*: LG 18) de la unitat del cos episcopal i de la *communio fidelium*, s'entreu una *comunió* entre l'Orient i l'Occident arrelada en la *sinodalitat*, tal com ha estat segellada pels cànons conciliars de l'Església indivisa; en concret, el cànon 6 de Nicea I (325) estableix la dignitat de les seus de Roma, Alexandria i Antioquia; el cànon 7 de Nicea I, la de Jerusalem; el cànon 3 de Constantinoble I (381) estableix que el bisbe de Constantinoble tingui el primat d'honor després del bisbe de la seu de Roma; el cànon 28 de Calcedònia (451) atorga a la seu de Constantinoble els mateixos privilegis per a l'Orient que els de Roma per a l'Occident; altres cànons destaquen el lloc del bisbe de Roma en la comunió de les Esglésies, els cànons 3, 4 i 5 del Concili de Sàrdica (343). A més, la mateixa tradició que afirma el primat de jurisdicció «universal» mai no ha afirmat que el bisbe de Roma sigui el bisbe de tota l'Església.

En el si del diàleg ecumènic, s'entreu la *recepció* del primat de jurisdicció del bisbe de Roma; si es rep com un do de Déu a la seva Església per a la seva edificació i la seva unitat en la diversitat; si es rep en el si de la con-

66. En paraules del Vaticà I: *asseratur, roboretur, vindicetur* (*Pastor aeternus*, III: COD 814).

vergència vers la unitat de la comunió de les Esglésies locals; si es rep en la dinàmica sinodal que la Divina Providència ha suscitat i continua suscitant en l'Església; si es rep com una *autoritat* (ἐξουσία) que no soscava l'autoritat episcopal, sinó que l'afirma, la reforça i la defensa; si es rep com un servei a la comunió d'Orient i Occident; si es rep com a garantia de la catolicitat de l'Església, que apareix, simultàniament i inclusivament, com a unitat i diversitat.

El mateix Joan Pau II (*Ut unum sint*, 88-93) ha indicat quina hauria de ser la interpretació evangèlica del ministeri *petrí* (no *papal*, canvi lingüístic significatiu), no arrelat en la idea de poder sinó en la de servei, un servei a la unitat, un servei i signe de misericòrdia i d'amor. En definitiva, el ministeri *petrí* ha de ser interpretat com a ἐπισκοπή (ministeri episcopal), és a dir un servei pastoral seguint l'exemple de Jesús el bon pastor, que dóna la vida per les seves ovelles (Jn 10,11).⁶⁷

Però el primat de jurisdicció no pot ser substituït ni oposat al primat pastoral de servei (cf. *Ut unum sint*, 88), ja que tota responsabilitat pastoral sense mitjans per a ser exercida seria inútil i no ajudaria l'Església precisament en aquelles situacions en què ho necessitaria especialment. Es tracta de concretar, doncs, com aquesta responsabilitat pastoral pot ser realitzada amb autoritat (ἐξουσία) en l'esperit de l'Evangelí,⁶⁸ en la línia suggerida per *Ut unum sint*, 95:

Com a Bisbe de Roma sóc conscient, i ho he reafirmat en aquesta Carta encíclica, que la comunió plena i visible de totes les Comunitats, on gràcies a la fidelitat de Déu habita el seu Esperit, és el desig ardent de Crist. Estic convençut de tenir al respecte una responsabilitat particular, sobretot en constatar l'aspiració ecumènica de la major part de les Comunitats cristianes i en escoltar la petició que hom m'adreça de trobar una forma d'exercici del primat que, sense renunciar de cap manera a l'essencial de la seva missió, s'obri a una situació nova. Durant un mil·lenni els cristians van estar units per la comunió fraterna de fe i vida sacramental, essent la Seu Romana, amb el consentiment comú, qui moderava quan sorgien dissensions en matèria de fe o de disciplina.

El primat del bisbe de Roma serà acceptat ecumènicament quan sigui un primat de servei i no de domini, quan sigui exercit en el si de la sinodalitat de les Esglésies (tenint com a marc eclesiològic el *Cànon 34 dels Apòstols*) i en el si de la col·legialitat dels bisbes (comptant amb el Sínode dels Bisbes i les diverses conferències episcopals), quan intervingui només on sigui necessari

67. Pié-Ninot apunta vers un *ordo communionis Primatus* (*Eclesiologia*, 530-535).

68. W. KASPER, «Introduzione al tema ed ermeneutica cattolica dei dogmi del Concilio Vaticano I», en Walter KASPER (ed.), *Il ministero petrino. Cattolici e ortodossi in dialogo* (Collana di teologia 49), Pontificio Consiglio per la Promozione dell'Unità dei Cristiani, Roma: Città Nuova 2004, p. 27.

o útil per a l'edificació (*ad aedificationem*) de l'Església de Déu i actui discretament on calgui per tal d'evitar-ne la destrucció (*ad destructionem Ecclesiae Dei*).

Jaume FONTBONA
Martí Molins, 43
E – 08027 Barcelona
E-mail: jfontbona@teologia-catalunya.cat

Summary

In this article, the author does an in-depth study of the ecclesiological concept of synodality as a vertebrating axis of the ecclesiology of communion. This implies sketching its exercise in the Church at the local, inter-local or *regional* and ecumenical or *universal* level. And from the triple dimension of the ministry of communion or apostolic ministry, that is, personal, collegial, and synodal, the author distinguishes *synodality* from *collegiality*, two concepts that often are presented as synonyms. At the end of the article, the author suggests, in the line opened by the Encyclical Letter *Ut Unum Sint* by John Paul II, that the *Canon 34 of the Apostles* offers the ecclesiological frame where to place the service to unity and to communion of the bishop of the Church of the Apostles Peter and Paul.

NB: It is necessary to point out that this article was written before the plenary session of the International Mixed Commission for the Theological Dialogue between the Orthodox Church and the Roman Catholic Church, celebrated in Ravenna (8-14 October, 2007), where the texts speak about *conciliarity* as equivalent to *synodality*. The document that has come out of it (*Document of Ravenna 2007*) is entitled: *The Ecclesiological and Canonical Consequences of the Sacramental Nature of the Church, Ecclesiological Communion, Conciliarity and Authority*.